

15 HAZİRAN ULUSLARARASI YAŞLILARA YÖNELİK İSTİSMARI ÖNLEME KONUSUNDA FARKINDALIK GÜNÜ

Yaşlı insanlar toplumda sayısı en fazla artmakta olan kesimdir. Yaşlılara yönelik istismar, dünyadaki milyonlarca yaşlı insanın sağlık ve insan haklarını etkileyen küresel bir sorundur ve uluslararası toplumun dikkatini çeken bir konudur. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 66/127 sayılı kararında 15 Haziran'ı "Dünya Yaşlılara Yönelik İstismarı Önleme Konusunda Farkındalık Günü" olarak belirlemiştir. Bu gün, bütün dünyanın yaşlılara uygulanan istismara ve acıya karşı gelişini temsil etmektedir.¹

Yaşlı istismarı, "yaşlı bir kişinin herhangi bir ilişki esnasında ortaya çıkan, kendini güvende hissettiği bir durumda tek veya tekrarlanan bir hareket veya uygun eylem eksikliği sonucunda zarar görmesi" olarak tanımlanabilir. Yaşlı istismarı fiziksel, psikolojik, duygusal, cinsel ve ekonomik istismar gibi farklı biçimlerde ortaya çıkabilir. Aynı zamanda kasıtlı veya kasıtsız ihmal sonucu olabilir.²

Dünyada 60 yaş ve üstü nüfus 2005 yılında 672 milyondan 2025 yılında 1,2 milyara yükselecektir. İstismar açısından yaşlılar arasında 80 yaş ve üzerindeki bireylerin, daha fazla risk altında oldukları görülmektedir. Yaşlı istismarı yaşam kalitesi düşüklüğüne, psikolojik sorunlara, mal ve can güvenliğinin tehlikeye girmesine varan yıkıcı sonuçlar doğurabilmektedir. Aynı zamanda yaşlılar arasında artan ölüm ve hastalık durumları ile de ilişkilidir. Yaşlı istismarı zengin ya da yoksul bütün ülkelerde ve her türlü farklı sosyal statüde ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle sorunu ortadan kaldırmak için disiplinler arası bir yaklaşım olması gerekmektedir.³

Dünya üzerindeki her 10 yaşlıdan biri her ay istismara maruz kalmaktadır. Yaşlı istismarında 24 vakadan sadece biri bildirildiği için gerçek sayı bundan daha fazladır. Çünkü yaşlı insanlar aile, arkadaş veya yöneticilerinden gördükleri istismarı bildirmekten korkmaktadır. Buna rağmen yüksek ve orta gelirli ülkelerde yapılan bir çalışmada yaşlı istismarı türlerinin sıklığı ortaya konmuştur:

- Fiziksel istismar: % 0,2-4,9
- Cinsel istismar: % 0,04-0,82
- Psikolojik istismar: % 0,7-6,3
- Finansal istismar: % 1,0-9,2
- İhmal: % 0,2-5,5

Yaşlılara yönelik istismar, ciddi fiziksel yaralanmalara ve uzun süreli ruhsal sorunlara yol açmaktadır. Eğer önlenmez ise hızla yaşlanan birçok ülkede yaşlılara yönelik istismar görülme sıklığının artacağı öngörülmektedir.⁴

Bireysel seviyedeki riskler, istismara uğrayan kişinin zayıf fiziksel ve zihinsel sağlığını, istismar eden kişide zihinsel rahatsızlıkları, alkol ve madde kötüye kullanımını içerir. Ortak yaşam alanında yaşanıyor olması da istismar riskini arttırmaktadır. Yaşlı insanların % 4-6'sı ise kendi evinde istismara maruz kalmaktadır.⁵

1[Internet] <http://www.who.int/life-course/news/events/world-elder-abuse-awareness-day/en/> Erişim tarihi: 13.06.2017.

2[Internet] <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs357/en/> Erişim tarihi: 13.06.2017.

3[Internet] http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43523/1/9789241594530_eng.pdf Erişim tarihi: 13.06.2017.

4[Internet] http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/elder_abuse/en/ Erişim tarihi: 13.06.2017.

5[Internet] <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs357/en/> Erişim tarihi: 13.06.2017.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ HALK SAĞLIĞI ANABİLİM DALI TOPLUM İÇİN BİLGİLENDİRME DİZİSİ-169

Yaşlı erkekler yaşlı kadınlarla aynı risk altında olmakla birlikte, kadınların daha düşük sosyal statüde olduğu bazı kültürlerde yaşlı kadınlar dul olduklarında daha fazla ihmal ve finansal istismar riski altındadırlar. İstismar eden kişinin yaşlı kişiye bağımlılığı (genellikle ekonomik açıdan) da istismar riskini arttırır.

Bazı durumlarda, yoksul ailelerde yaşlı aile bireylerinin daha fazla bakıma ihtiyaç duymaya başlaması ekonomik durumu daha da kötüleştirmektedir.²

Bakıcıların ve yaşlı kişilerin toplumsal izolasyonu ve bunu takiben sosyal destek eksikliği, bakıcı tarafından yapılan yaşlı istismarında önemli bir risk faktörüdür.²

Sosyokültürel olarak yaşlı istismarı riskini arttırabilecek sebepler şunlardır:

- Yaşlı insanların zayıf, kırılgan ve bağımlı olarak tarif edilmesi
- Ailenin farklı nesilleri arasındaki bağların kaybı
- Ailelerde ki güç ve finansal durumu etkileyen miras sistemleri
- Kültürel olarak yaşlılara çocuklarının baktığı toplumlarda genç çiftlerin göç etmesi ve yaşlı ebeveynlerin yalnız kalması
- Bakım masrafları için gerekli maddi kaynakların olmaması

Kurumlar içinde istismarın şu durumlarda gelişmesi daha olasıdır:

- Çalışanların yetersiz eğitim, düşük ücret alması ve fazla çalıştırıldığı yerler
- Yetersiz fiziksel koşullar
- Kurum politikasının konaklayanların değil kendi çıkarlarını öncelemesi

Bir çok sektör ve disiplinin beraber çalışması sonucunda yaşlı istismarı azaltılabilir. Bu sektörler şunlardır.

- Sosyal refah (yasal, finansal ve konut desteği sağlanarak)
- Eğitim (halk eğitimi ve bilinçlendirme kampanyaları)
- Sağlık (istismara uğrayanların tespit edilmesi ve tedavi edilmesi)

Genel olarak, yaşlı istismarı ve özellikle gelişmekte olan ülkelerde nasıl önleneceği konusunda çok az şey bilinmektedir. Sorunun kapsamı ve niteliği sadece belirlenmeye başlanmıştır, birçok risk faktörü tartışmalıdır ve yaşlı istismarını önleyici müdahalelere yönelik kanıtlar sınırlıdır.²

Yaşlı insanlara yönelik ihmal, istismar ve şiddeti sona erdirmek, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi'nde kabul edilen amaçlardandır. Sağlıklı yaşlanmayı teşvik ederek ve yaşlıların ihtiyaçlarını karşılayan bir sistem kurarak yaşlıların hak ettiği değeri elde etmeleri sağlıklı, mutlu ve özgür yaşamları mümkün olabilecektir.⁶

⁶[İnternet] <http://who.int/ageing/global-strategy/en/> Erişim tarihi: 13.06.2017.

Bu doküman Dr. Şahin Can Öztaltun, Dr. Nükhet Paksoy Erbaydar tarafından 13.6.2017 tarihinde hazırlanmıştır.
Bu bilgilendirme notunu aşağıda belirtilen şekilde kaynak gösterilmek şartıyla yazılı, elektronik vb ortamlarda kullanılması önerilmektedir:
Öztaltun ŞC, Erbaydar Paksoy N. 15 Haziran Uluslararası Yaşlılara Yönelik İstismarı Önleme Konusunda Farkındalık Günü. HÜTF Halk sağlığı AD Toplum için Bilgilendirme Serisi [İnternet] <http://www.halksagligi.hacettepe.edu.tr/> Erişim tarihi: 13.6.2017.